

Available at: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/15235-ukraina-naroshchuie-derzhavnu-ta-mizhnarodnu-pidtrymku-ahrosektoru-kliuchovi-prohramy-2025> (in Ukrainian)

15. Verkhovna Rada of Ukraine, Committee on Agrarian and Land Policy. (2024). Recommendations of committee hearings: «State support of the agricultural sector 2024». Available at: <https://komagropolit.rada.gov.ua/documents/sluhannja/75427.html> (in Ukrainian)

16. European Parliament Research Service. (2024). Ukraine's agricultural sector in the context of the war with Russia. EPRS Briefing PE 760432. European Parliament. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760432_XL.pdf)

17. Ministry of Finance of Ukraine. (2026). Statistics of the Affordable Loans 5-7-9 % Programme. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_pidpriiemtsi_otrimali_130_tis_dostupnikh_kreditiv_na_442_mlr_d_gr_n_z_pochatku_dii_derzhprogrami_5-7-9-5434 (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.03.2026 р.

УДК 336.1:338.2:62

JEL Classification H21, H61, Q32, D732

DOI 10.33111/EE.2026.56.OliinykM

Maksym Oliinyk
PhD student, State Educational-Scientific Establishment the «Academy of Financial Management»

Олійник Максим Максимович
аспірант, Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»

ORCID: 0009-0000-7978-0991

ПРОЗОРИСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВИДОБУВНОГО СЕКТОРУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

АНОТАЦІЯ: У статті досліджено прозорість видобувного сектору як елемент інституційного механізму забезпечення фіскальної стійкості та бюджетної передбачуваності держави. Обґрунтовано, що в умовах ресурсної залежності якість інституційного середовища, повнота розкриття інформації та мінімізація інформаційної асиметрії безпосередньо впливають на стабільність доходної бази бюджету. Проаналізовано структуру доходів державного бюджету України та практику імплементації стандартів ЄІТІ і звітності про платежі на користь держави. Доведено, що інституційна прозорість сприяє зниженню фіскальних ризиків, підвищенню точності бюджетного прогнозування та зміцненню економічної безпеки держави в довгостроковій перспективі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інституційні механізми, прозорість, нормативно-правове забезпечення, видобувний сектор, публічні фінанси,

звітність, нефінансова звітність, рентні платежі, стійкість, інформаційна асиметрія, економічна безпека.

TRANSPARENCY OF EXTRACTIVE SECTOR ENTERPRISES' ACTIVITIES AS A FACTOR OF STATE ECONOMIC SECURITY

ABSTRACT. The article examines transparency in the extractive sector as an institutional mechanism for ensuring fiscal sustainability and budget predictability in a resource-dependent economy. It substantiates that under conditions of structural volatility of commodity markets and high sensitivity of resource revenues to external shocks, the stability of public finances depends not only on the volume of collected revenues but also on the institutional quality of their formation, disclosure, and verification. Transparency is conceptualized as an economic category embedded in the architecture of public finance, functioning as a tool for reducing information asymmetry and strengthening fiscal governance.

The study analyzes the structure of Ukraine's state budget revenues and identifies the role of royalty payments, corporate income tax, and indirect taxation linked to extractive activities in shaping fiscal capacity. Particular attention is paid to the institutionalization of payment reporting mechanisms and the implementation of the Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) standards. It is demonstrated that mandatory disclosure of payments to the government and reconciliation procedures between companies and public authorities contribute to improving the reliability of fiscal data and enhancing budget planning accuracy.

The findings confirm that institutional transparency reduces fiscal risks, mitigates the effects of revenue volatility, and strengthens economic security. The extractive sector is identified as a representative field for assessing the fiscal impact of transparency due to the concentration of financial flows and regulatory complexity. The article concludes that transparency in the extractive industry should be regarded as a structural component of sustainable public finance management rather than a merely declarative governance principle.

KEYWORDS. institutional mechanisms; transparency; regulatory framework; extractive sector; public finance; reporting; non-financial reporting; royalty payments; sustainability; information asymmetry; economic security.

Вступ. Сучасні публічні фінанси функціонують у середовищі структурної невизначеності, що формується під впливом глобальних цінових коливань на сировинні ресурси, геополітичної турбулентності, регуляторних трансформацій та технологічних змін. В умовах ресурсної залежності економіки така невизначеність трансформується у підвищену волатильність доходної бази держави, оскільки рентні надходження від використання природних ресурсів є чутливими до зовнішніх шоків. За цих обставин вири-

шального значення набуває не лише обсяг мобілізованих доходів, а інституційна якість їх формування, обліку та адміністрування.

Прозорість у цьому контексті розглядається не як декларативний принцип, а як економічна категорія, що виконує функцію інституційного механізму зниження інформаційної асиметрії, підвищення достовірності бюджетного прогнозування та зміцнення довіри до системи публічних фінансів. Саме через механізми прозорості забезпечується узгодженість між фактичними фінансовими потоками та їх відображенням у бюджетному процесі. Відтак бюджетна передбачуваність перестає бути суто технічною характеристикою планування і набуває значення системної умови фіскальної стійкості та економічної безпеки держави.

У сучасній економічній теорії прозорість доцільно трактувати не лише як етичну або управлінську характеристику, а як складову інституційної архітектури публічних фінансів, що визначає повноту мобілізації доходів, точність їх прогнозування та рівень довіри до державних інститутів. Таким чином, прозорість інтегрується у механізм функціонування бюджетної системи, впливаючи на її стабільність і передбачуваність.

У зазначеній теоретичній рамці прозорість постає як інституційна передумова стабільності доходної бази бюджету, особливо в економіках із вираженою ресурсною складовою. Практичне значення цього підходу проявляється при аналізі структури доходів держав, де вагому роль відіграють платежі, пов'язані з використанням природних ресурсів. За таких умов якість інституційного середовища прямо корелює з повнотою мобілізації доходів та рівнем бюджетної передбачуваності.

Дослідниками у сфері управління природними ресурсами прозорість розглядається як фундаментальний принцип екологічного та ресурсного врядування, що забезпечує можливість об'єктивного моніторингу та оцінки впливу видобувної діяльності на сталий розвиток. Науковці підкреслюють, що відкритість інформації щодо обсягів видобутку, фінансових потоків і екологічних наслідків створює передумови для формування довгострокових стратегій управління природними ресурсами, узгоджених із цілями сталого розвитку [1]. У цьому контексті прозорість постає не лише як управлінський інструмент, а як елемент інституційної архітектури, що визначає якість взаємодії між державою, бізнесом і суспільством.

У рамках вирішення цієї проблематики колектив авторів Боровик М. В., Троян В. І., Острогляд О. Г. підкреслюють необхідність реформування законодавчого середовища з метою ство-

рення чітких і прозорих правил користування надрами. Йдеться про мінімізацію так званої «асиметрії влади» між урядом, видобувними компаніями та іншими зацікавленими сторонами [2]. Відповідно, прозорість розглядається як інституційний механізм, що забезпечує баланс інтересів, зменшує ризики захоплення регулятора (*regulatory capture*) та формує умови для стабільного розвитку галузі. Прозорість стає інтегруючим чинником, який поєднує фінансовий, екологічний та соціальний виміри управління природними ресурсами.

Важливе місце у сучасній літературі посідає питання нефінансової звітності як інструменту досягнення прозорості. Олексіч Ж. А. та Солодуха М. В. розглядають звіти про платежі на користь держави як інституційний механізм, що забезпечує розкриття інформації не лише про фінансові надходження, але й про якісні характеристики діяльності підприємств [3]. Такі звіти формують інформаційну основу для аналізу впливу видобувної діяльності на бюджетні процеси та сталий розвиток.

Чижевська Л. В. та Затока Т. В. акцентують увагу на ролі системи бухгалтерського обліку та підвищених вимог до звітності як інструментів державного контролю у сфері видобутку [4]. Автори підкреслюють, що видобуток природних ресурсів є процесом вилучення обмежених економічних благ, що зумовлює необхідність підвищеної прозорості фінансових і екологічних аспектів діяльності підприємств. Надання достовірної та повної інформації щодо фінансових потоків, екологічних наслідків та соціального впливу дозволяє забезпечити ефективне використання ресурсів і мінімізувати негативні зовнішні ефекти.

У національному контексті значну увагу приділено нормативному закріпленню прозорості у видобувних галузях. Замула І. В. та Шавурська, О. В. аналізують імплементацію Закону України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях», який встановлює обов'язок підприємств розкривати інформацію про обсяги видобутку та платежі на користь держави [5]. Дослідники зазначають, що нормативне закріплення прозорості створює основу для системного моніторингу доходів від використання природних ресурсів та їх впливу на бюджетну систему.

Таким чином, аналіз наукових джерел дозволяє виокремити кілька ключових положень. По-перше, прозорість розглядається як інституційна умова ефективного управління природними ресурсами. По-друге, вона виступає механізмом зниження інформаційної асиметрії та корупційних ризиків у ресурсозалежних економіках. По-третє, впровадження обов'язкової звітності, зокрема звітів про

платежі на користь держави, створює інформаційну базу для оцінки фіскальних наслідків видобувної діяльності.

Водночас проблема інституційної прозорості у видобувному секторі зберігає свою актуальність у контексті трансформації публічних фінансів та посилення вимог до бюджетної передбачуваності. З огляду на зростаючу роль ресурсних доходів у формуванні бюджетної системи та необхідність забезпечення фінансової стабільності держави, подальше наукове осмислення взаємозв'язку між прозорістю та фіскальною стійкістю є своєчасним і доцільним. Це обумовлює потребу у продовженні досліджень у зазначеному напрямі.

Постановка завдання. Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про формування стійкого дослідницького інтересу до проблематики інституційної прозорості у сфері управління природними ресурсами. У науковій літературі прозорість розглядається як передумова ефективного ресурсного врядування, інструмент зниження інформаційної асиметрії та засіб мінімізації корупційних ризиків у видобувному секторі. Значна частина досліджень зосереджується на питаннях імплементації міжнародних стандартів підзвітності, розвитку нефінансової звітності, удосконалення нормативно-правового забезпечення та ролі багатосторонніх механізмів контролю, зокрема в межах Ініціативи прозорості видобувних галузей (EITI).

Водночас у наявних працях інституційна прозорість переважно аналізується як управлінська або антикорупційна категорія, тоді як її значення в системі забезпечення економічної безпеки держави розкрито фрагментарно. Недостатньо систематизовано підходи до розгляду прозорості як складової механізму економічної безпеки, зокрема в контексті впливу на стабільність доходної бази бюджету, зниження фіскальних ризиків та підвищення бюджетної передбачуваності. Обмеженою залишається інтеграція інституційного аналізу прозорості з категоріальним апаратом економічної безпеки та публічних фінансів.

З огляду на стратегічну роль видобувного сектору у формуванні бюджетних надходжень та підвищені ризики інформаційної асиметрії, концентрації фінансових потоків і регуляторної складності, актуалізується потреба у комплексному науковому осмисленні прозорості як елементу механізму забезпечення економічної безпеки держави.

Мета статті — науково обґрунтувати інституційну прозорість видобувного сектору як складову механізму забезпечення економічної безпеки держави на основі аналізу нормативно-

правового регулювання, міжнародних стандартів підзвітності та практики впровадження ЕІТІ в Україні.

Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні системного підходу, що дозволяє розглядати прозорість у структурі публічних фінансів та економічної безпеки; методів аналізу і синтезу — для узагальнення наукових підходів; структурно-логічного методу — для обґрунтування взаємозв'язку між прозорістю та економічною безпекою; компаративного аналізу — для зіставлення національного та міжнародного регуляторного середовища; контент-аналізу нормативних актів і звітів ЕІТІ.

Результати. Україна належить до групи держав із вагомим ресурсним потенціалом, де доходи державного бюджету суттєво формуються саме через податки і платежі, частина яких прямо або опосередковано пов'язана з діяльністю видобувного та суміжних секторів (табл. 1).

Таблиця 1

СТРУКТУРА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ
(за категоріями податків), 2025 р.

Категорія доходів	Сума, млн грн	Частка в загальних доходах, %
Усього доходів бюджету	3 834 209,6	100,0
Податкові надходження	2 015 818,9	52,6
Податок на прибуток підприємств	284 726,2	7,43
Рентна плата та плата за використання природних ресурсів	48 682,4	1,27
Внутрішні податки на товари та послуги (зокрема ПДВ)	1 129 829,3	29,47

Джерело: складено автором за [6].

Наведені дані засвідчують, що податок на прибуток підприємств та платежі за користування природними ресурсами (рентні платежі) безпосередньо формують дохідну частину бюджету. Вони не домінують за абсолютними показниками (7,4 % і 1,3 % відповідно), проте у поєднанні з непрямими податками забезпечують системний внесок у формування загальних бюджетних надходжень. При цьому ПДВ, як ключовий непрямий податок, охоплює платежі, що виникають у ланцюгах видобутку, переробки

та постачання продукції видобувного сектору, опосередковано відображаючи його фінансову вагу в бюджетній системі.

Водночас саме видобувний сектор характеризується підвищеними ризиками інформаційної асиметрії, складністю контролю фактичних обсягів видобутку, концентрацією фінансових потоків та значною роллю держави як регулятора і бенефіціара ресурсної ренти. За таких умов прозорість набуває фіскального виміру, оскільки безпосередньо впливає на повноту мобілізації доходів і стабільність бюджетних параметрів.

Отже, вибір видобувної галузі як об'єкта дослідження зумовлений тим, що саме в цьому секторі прозорість функціонує як інституційно оформлений механізм, інтегрований у систему публічних фінансів. Видобувна діяльність формує вагомому частину бюджетних надходжень через рентні платежі, податок на прибуток, ПДВ та інші обов'язкові платежі. Така концентрація доходів посилює залежність бюджетної системи від результатів діяльності обмеженого кола великих платників, що підвищує чутливість фіскальних показників до якості регуляторного та інформаційного забезпечення.

Концентрація фінансових потоків у видобувному секторі за відсутності належних механізмів підзвітності може трансформуватися у фіскальні втрати або коливання доходів. У цьому контексті прозорість виконує функцію інституційного інструменту мінімізації інформаційних розривів між державою, суб'єктами господарювання та суспільством, забезпечуючи достовірність даних щодо обсягів видобутку та сум сплачених платежів.

Крім того, видобувна галузь має системний характер інформаційних ризиків, зумовлений технічною складністю процесів видобутку, особливостями ціноутворення та міжнародною інтегрованістю операцій. Ці чинники ускладнюють контроль за формуванням податкової бази та підсилюють значення інституційних механізмів прозорості як складової бюджетної стабільності.

Фіскальна стійкість традиційно визначається як здатність держави виконувати свої бюджетні зобов'язання у коротко- та довгостроковій перспективі без накопичення надмірного боргового навантаження. У ресурсно-орієнтованій економіці її рівень значною мірою залежить від стабільності та прогнозованості доходів від використання природних ресурсів. Нестабільність світових цін на енергоносії та корисні копалини може спричинити різкі коливання бюджетних надходжень, ускладнюючи середньострокове планування та формуючи ризики проциклічної бюджетної політики.

Бюджетна передбачуваність означає можливість формувати достовірні прогнози доходів і видатків, мінімізуючи відхилення між плановими та фактичними показниками. Вона залежить не лише від макроекономічних чинників, а й від інституційної якості управління доходами, зокрема рівня прозорості їх формування. Саме у цій площині прозорість набуває системного значення.

Інституційна непрозорість у видобувному секторі може проявлятися у приховуванні фактичних обсягів видобутку, маніпуляціях із трансфертним ціноутворенням, непрозорих механізмах розподілу рентних платежів або розбіжностях між даними компаній і державних органів. Такі практики знижують точність бюджетного прогнозування, посилюють фіскальні ризики та негативно впливають на стабільність публічних фінансів.

Видобувна галузь є унікальною з погляду структури публічних фінансів. Вона поєднує в собі кілька ключових характеристик:

1. Концентрація доходів. Рентні платежі формують значну частину доходів державного та місцевих бюджетів. Це створює залежність бюджетної системи від результатів діяльності обмеженого кола підприємств [7].

2. Високі ризики інформаційної асиметрії. Технічна складність видобутку та переробки ресурсів ускладнює незалежну перевірку обсягів і вартості продукції [7].

3. Регуляторна складність. Держава виступає власником надр, регулятором умов користування та отримувачем доходів. Така багаторівнева роль потребує чіткої системи підзвітності [8].

4. Міжнародна інтегрованість. Значна частина продукції експортується, що відкриває простір для транснаціональних схем мінімізації податкових зобов'язань [9].

Саме ця сукупність факторів робить видобувний сектор оптимальним об'єктом для аналізу впливу прозорості на фіскальну стійкість.

У видобувному секторі компанії володіють детальними даними про обсяги видобутку, структуру витрат, експортні ціни та контрактні умови, тоді як держава часто покладається на звітність, сформовану самими підприємствами. Така інформаційна асиметрія створює потенційний дисбаланс у формуванні податкової бази. За відсутності прозорих і незалежних механізмів перевірки виникають ризики заниження об'єктів оподаткування, маніпуляцій із трансфертним ціноутворенням або непрозорого визначення умов реалізації продукції. Наслідком є недоотримання бюджетних надходжень та зростання волатильності доходів держави.

Прозорість у цьому контексті означає не лише публічне розкриття інформації, а інституційне забезпечення її достовірності, зіставності та можливості незалежної верифікації. Саме з метою мінімізації інформаційних розривів у видобувній галузі міжнародна спільнота розробила спеціалізовані стандарти підзвітності та розкриття даних.

Одним із ключових елементів інституційної трансформації видобувного сектору в Україні стало запровадження обов'язкової звітності про платежі на користь держави. Нормативною основою цього процесу стало прийняття Закону України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях» (2018 р.), яким імплементовано вимоги Ініціативи прозорості видобувних галузей (ЕІТІ) та положення директив Європейського Союзу щодо розкриття нефінансової інформації. Таким чином, прозорість була закріплена не лише як політичний намір, а як обов'язкова складова регуляторного середовища.

Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) є міжнародним стандартом, спрямованим на забезпечення відкритості та підзвітності у видобувному секторі. Його сутність полягає у регулярному розкритті інформації про платежі компаній державі та про фактичні надходження цих коштів до бюджету з подальшим незалежним звіренням і публікацією результатів. Механізм двостороннього звірення даних дозволяє підвищити достовірність інформації та мінімізувати розбіжності між показниками компаній і державних органів.

ЕІТІ базується на принципі багатосторонньої участі. До процесу залучаються представники уряду, бізнесу та громадянського суспільства, що створює додатковий рівень контролю та підвищує довіру до оприлюднених даних. Такий підхід формує інституційний баланс інтересів і зменшує ризики одностороннього впливу на інформаційні потоки.

Країни, що впровадили стандарт ЕІТІ, демонструють більш високий рівень прозорості рентних платежів і, як наслідок, підвищену передбачуваність бюджетних надходжень. Прозорість платежів сприяє більш точному прогнозуванню доходів, раціональному плануванню видатків та зниженню ризиків корупційних практик. У довгостроковій перспективі це позитивно впливає на стабільність публічних фінансів.

Україна приєдналася до ЕІТІ у 2013 році, а згодом ухвалила Закон «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях», який закріпив обов'язок компаній розкривати інформацію про платежі державі [10]. Впровадження стандарту передбачає щорічну під-

готовку звітів, що містять дані про обсяги видобутку; платежі до бюджету; структуру власності компаній; умови спеціальних дозволів. Ці звіти проходять незалежну перевірку та публікуються у відкритому доступі. Важливим елементом є також розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників компаній. Це зменшує ризики використання складних корпоративних структур для приховування реальних вигодонабувачів і маніпуляцій із фінансовими потоками.

Таким чином, інституційна прозорість у видобувному секторі отримала нормативне оформлення та стала складовою національної системи управління публічними фінансами. Попри наявні проблеми з повнотою та своєчасністю розкриття даних, практика ЕІТІ в Україні створила інституційні передумови для зниження інформаційної асиметрії у видобувному секторі.

Звіт про платежі на користь держави передбачає розкриття підприємствами видобувного сектору інформації про рентні платежі; податок на прибуток; ПДВ та інші податкові зобов'язання; платежі за спеціальні дозволи на користування надрами; дивіденди (у випадку державної участі); інші обов'язкові платежі [11].

Отже, звіт охоплює ключові фіскальні потоки, що формують дохідну частину бюджету в ресурсній економіці. Сутність цього інструменту полягає не лише у публікації сум, а у формуванні інституційного механізму двостороннього звірення даних підприємств і органів державної влади. Такий підхід мінімізує інформаційну асиметрію між суб'єктами господарювання та державою, підвищує достовірність бюджетної інформації та зміцнює довіру до офіційної статистики як основи бюджетного планування.

Інституційна цінність цього механізму полягає в його багатосторонньому характері контролю. До процесу залучаються представники державних органів, підприємства видобувної галузі та інститути громадянського суспільства. Багатостороння участь забезпечує додатковий рівень публічної підзвітності, який виходить за межі традиційного податкового адміністрування та формує ширший суспільний контроль за рухом ресурсної ренти.

Запровадження звітності про платежі в Україні здійснювалося у контексті євроінтеграційних зобов'язань. Директива ЄС 2013/34/EU зобов'язує великі підприємства видобувного сектору розкривати інформацію про платежі на користь урядів [12]. Імплементация цих вимог у національне законодавство стала елементом гармонізації фінансової звітності з європейськими стандартами та посилила інституційне закріплення принципу прозорості у сфері надкористування.

Таким чином, українська модель прозорості не є ізольованою, а інтегрована до загальноєвропейської системи фінансової підзвітності, що забезпечує порівнянність даних, підвищує їхню зіставність на міжнародному рівні та формує передумови для зростання інвестиційної довіри.

Наявність міжнародно визнаних стандартів прозорості, зокрема Ініціативи прозорості видобувних галузей (EITI), створює нормативно оформлену основу для оцінювання впливу прозорості на функціонування публічних фінансів. У цьому секторі прозорість набуває форми інституційно закріпленої практики регулярного розкриття та звірення інформації, що дозволяє простежити взаємозв'язок між рівнем підзвітності та параметрами бюджетного планування. Такий підхід переводить прозорість із площини декларативного принципу у сферу вимірюваного інституційного інструменту.

Стратегічна роль видобувної галузі для економічної безпеки держави додатково підсилює значення прозорості як чинника фіскальної стабільності. В умовах високого боргового навантаження та значного дефіциту бюджету навіть незначні відхилення у надходженнях від рентних платежів можуть мати відчутний вплив на макрофінансову рівновагу. Концентрація ресурсних доходів у структурі бюджету підвищує чутливість фінансової системи до інституційної якості управління такими надходженнями. Саме тому видобувний сектор є найбільш репрезентативним середовищем для дослідження прозорості як інституційного фактора функціонування публічних фінансів.

У межах видобувної галузі ефекти прозорості проявляються найбільш виразно через підвищення рівня підзвітності трансформуються у зниження фіскальних ризиків, підвищення бюджетної передбачуваності та зміцнення економічної безпеки держави. Прозорість у цьому випадку виступає не допоміжним, а системоутворюючим елементом архітектури публічних фінансів.

Висновки. Інституційна прозорість видобувного сектору є системоутворюючим чинником функціонування публічних фінансів та важливою передумовою забезпечення фіскальної стійкості і бюджетної передбачуваності держави. В умовах ресурсної залежності економіки значення точності прогнозування рентних надходжень і мінімізації інформаційної асиметрії суттєво зростає, оскільки концентрація ресурсних доходів підвищує чутливість бюджетної системи до інституційної якості управління ними.

Прозорість у видобувному секторі слід розглядати не лише як інструмент підвищення відкритості інформації, а як інституцій-

ний механізм узгодження інтересів держави, бізнесу та суспільства у сфері розподілу ресурсної ренти. Саме через механізми регулярного розкриття та звірення даних забезпечується достовірність бюджетної інформації, знижується ймовірність недоотримання доходів і формуються передумови для більш збалансованої бюджетної політики.

Практика впровадження стандартів ЕІТІ в Україні демонструє, що прозорість може виступати ефективним інструментом управління фіскальними ризиками, оскільки сприяє підвищенню якості статистичних даних, удосконаленню процедур контролю та зміцненню довіри до системи публічних фінансів. Інституційне закріплення звітності про платежі на користь держави створило нормативну основу для регулярного моніторингу руху ресурсних доходів та їх зіставлення з бюджетними показниками.

У стратегічному вимірі прозорість видобувного сектору сприяє зміцненню економічної безпеки держави, оскільки підвищує стабільність доходної бази та знижує ризики різких коливань бюджетних параметрів. Зниження інформаційної асиметрії трансформується у підвищення бюджетної передбачуваності, що, у свою чергу, зміцнює фіскальну стійкість і розширює можливості довгострокового планування.

Вибір видобувної галузі як об'єкта дослідження є методологічно обґрунтованим, адже саме в цьому секторі взаємодія між прозорістю та фіскальною стійкістю набуває найбільш концентрованого і вимірюваного характеру. Концентрація фінансових потоків, специфіка рентного оподаткування та міжнародна інтегрованість операцій формують умови, за яких інституційна якість прозорості безпосередньо впливає на параметри бюджетної стабільності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що прозорість видобувного сектору слід розглядати як складову архітектури публічних фінансів, здатну забезпечувати зниження фіскальних ризиків, підвищення передбачуваності бюджетних надходжень та зміцнення економічної безпеки держави в умовах ресурсної залежності.

Література

1. Billon P. L., Lujala P., Rustad S. A. Transparency in Environmental and Resource Governance: Theories of Change for the EITI // Global Environmental Politics. 2021. № 1. DOI: https://doi.org/10.1162/glep_a_00610

2. Боровик М. В., Троян В. І., Острогляд О. Г. Тенденції розвитку менеджменту у сфері надрокористування у світі та в Україні // *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 411–417. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-411-417>

3. Олексіч Ж. А., Солодуха М. В. Аналіз і характеристика звіту про платежі на користь держави на прикладі видобувних компаній // *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 141–147. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-141-147>

4. Чижевська Л. В., Затока Т. В. Особливості обліку та звітності у видобувних галузях в умовах сталого розвитку // *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. № 3 (50). С. 42–47. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3\(50\)-42-47](https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3(50)-42-47)

5. Замула І. В., Шавурська О. В. Теоретичні передумови розвитку бухгалтерського обліку в гірничодобувних підприємствах під впливом концепції сталого розвитку // *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 1 (103). С. 88–98. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-1\(103\)-88-98](https://doi.org/10.26642/ema-2023-1(103)-88-98)

6. Доходи держбюджету України 2025 // *Index Minfin*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 23.02.2026).

7. Peres-Cajías J., Torregrosa-Hetland S., Ducoing C. Resource abundance and public finances in five peripheral economies // *Resources Policy*. 2022. Vol. 75. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102539>

8. Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). From resources to revenues: EITI report. Oslo : EITI Secretariat, 2024. URL: [https://eiti.org/sites/default/files/EITI %20Report_From %20resources %20to %20revenues.pdf](https://eiti.org/sites/default/files/EITI%20Report_From%20resources%20to%20revenues.pdf) (дата звернення: 25.02.2026).

9. Barma N. H., Kaiser K., Le T. M., Viñuela L. Rents to riches? The political economy of natural resource-led development. Washington : World Bank, 2012. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8480-0>

10. Про забезпечення прозорості у видобувних галузях : Закон України від 18.09.2018 № 2545-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-19#Text> (дата звернення: 23.02.2026).

11. Про затвердження Порядку подання звіту про платежі на користь держави суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 858 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2020-%D0 %BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2020-%D0%BF) (дата звернення: 23.02.2026).

12. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings // *Official Journal of the European Union*. 2013. L 182. P. 19–76. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0034> (дата звернення: 23.02.2026).

References

1. Billon, P. L., Lujala, P., & Rustad, S. A. (2021). Transparency in environmental and resource governance: Theories of change for the EITI. *Global Environmental Politics*, 1. https://doi.org/10.1162/glep_a_00610
2. Borovyk, M. V., Troian, V. I., & Ostrohljad, O. H. (2024). Tendentsii rozvytku menedzhmentu u sferi nadrokorystuvannia u sviti ta v Ukraini [Trends in the development of management in the field of subsoil use in the world and in Ukraine]. *Biznes Inform*, (1), 411–417. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-411-417>
3. Oleksich, Zh. A., & Solodukha, M. V. (2023). Analiz i kharakterystyka zvituu pro platezhi na koryst derzhavy na prykladi vydobuvnykh kompanii [Analysis and characteristics of the report on payments to the state using the example of extractive companies]. *Biznes Inform*, (5), 141–147. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-141-147>
4. Chyzhevska, L. V., & Zatoka, T. V. (2022). Osoblyvosti obliku ta zvitnosti u vydobuvnykh haluziakh v umovakh staloho rozvytku [Features of accounting and reporting in extractive industries under sustainable development]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, 3(50), 42–47. [https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3\(50\)-42-47](https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3(50)-42-47)
5. Zamula, I. V., & Shavurska, O. V. (2023). Teoretychni peredumovy rozvytku bukhhalterskoho obliku v hirnychodobuvnykh pidpriemstvakh pid vplyvom kontseptsii staloho rozvytku [Theoretical prerequisites for the development of accounting in mining enterprises under the influence of sustainable development concept]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 1(103), 88–98. [https://doi.org/10.26642/ema-2023-1\(103\)-88-98](https://doi.org/10.26642/ema-2023-1(103)-88-98)
6. Index Minfin. (2026). Dokhody derzhbiudzhetu Ukrainy 2025 [State budget revenues of Ukraine 2025]. Retrieved February 23, 2026, from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
7. Peres-Cajías, J., Torregrosa-Hetland, S., & Ducoing, C. (2022). Resource abundance and public finances in five peripheral economies. *Resources Policy*, 75. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102539>
8. Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). (2024). *From resources to revenues: EITI report*. EITI Secretariat. Retrieved February 25, 2026, from [https://eiti.org/sites/default/files/EITI %20Report_From %20resources %20to %20revenues.pdf](https://eiti.org/sites/default/files/EITI%20Report_From%20resources%20to%20revenues.pdf)
9. Barma, N. H., Kaiser, K., Le, T. M., & Viñuela, L. (2012). *Rents to riches? The political economy of natural resource-led development*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8480-0>
10. Pro zabezpechennia prozorosti u vydobuvnykh haluziakh: Zakon Ukrainy vid 18.09.2018 № 2545-VIII [On ensuring transparency in extractive industries: Law of Ukraine of September 18, 2018 No. 2545-VIII]. (2018). Retrieved February 23, 2026, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-19#Text>

11. Pro zatverdzhennia Poriadku podannia zvituv pro platezhi na koryst derzhavy subiektamy hospodariuvannia, yaki zdiisniuiut diialnist u vydobuvnykh haluziakh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.09.2020 № 858 [On approval of the Procedure for submitting reports on payments to the state by entities operating in extractive industries: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 858]. (2020). Retrieved February 23, 2026, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2020-%D0%BF>

12. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings. (2013). *Official Journal of the European Union*, L 182, 19–76. Retrieved February 23, 2026, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>

Стаття надійшла до редакції 26.02.2026 р.